

גדרי איסור שנאה

זמן מניעת הדיבור

ספרי (ספרי דברים פרשת שופטים פסקא קפא):
אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו הא אם שונא לו
אינו גולה. מתמול שלשם, רבי יהודה אומר תמול שנים שלשם
שלשה [נ"א] זו היא שר' יהודה אומר: איזהו שונא, כל שלא דיבר
עמו נ' ימים באיבה.

סנהדרין דף כז עמוד ב
רבי יהודה אומר:...[פסולי עדות:] האוהב והשונא. אוהב - זה
שושבינו, שונא - כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה.

מניעת דיבור

בראשית ל"ז, ד:
(ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוּ אֹהֵב אֲבֵיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ
אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם:
(ה) וַיִּחַלְסוּ יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ:

שמואל ב', י"ז, כב
(כב) וְלֹא דָבַר אֲבֻשָׁלוֹם עִם אֲמִנּוֹן לְמַרְעֵ וְעַד טוֹב כִּי
שְׂנֵא אֲבֻשָׁלוֹם אֶת אֲמִנּוֹן.

חפץ חיים, אהבת ישראל, פרק ב':

עוד איתא בגמרא (סנהדרין כז): דמי שלא דיבר עם חבירו מחמת איבה ג' ימים נקרא שונא ופסול לדון לו
דין, בין לרבנן ובין לר' יהודה עיי"ש, והנה זה מצוי מאד בין אנשים שלפעמים בשביל סכסוך דבר קטן
שהיה ביניהם, יש להם תרעומת זה על זה, אף ששנאה גמורה אינה נראית ביניהם, אך מכל מקום אינם
רוצים להפגש יחד, ובלשון בני אדם נקרא ענין זה שאינו שווה בשווה עמו, אבל באמת הרי חזינן מגמרא
הנ"ל שבענין כזה נקרא שונא ועובר על לאו דלא תשנא את אחיך בלבבך, ועל-כן צריך האדם שיתבונן
בדבר זה, שאפשר שבשביל דבר קטן יכשל האדם בעון החמור הזה, שהוא נורא למאד.
היוצא מדברינו: צריכים אנו מאד מאד לראות לתקן את העון המר הזה, שהוא הגורם העיקרי לאריכת
גלותנו, וד' הטוב יתן בלבנו להסיר השנאה מלבנו, ולא תעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על
אחרים, ונזכה לביאת משיח צדקנו ולבנין בית תפארתנו במהרה בימינו אמן.

פעם אחת או בכל רגע ורגע?

חפץ חיים, אהבת ישראל ב':

ונבאר כאן למה חמור עון זה [של שנאה] משאר עונות:
(א). בכל העבירות איננו מצוי אצל אדם שיעבור עליהם בכל רגע ורגע, [אם
לא באדם המופקר ר"ל] אבל בעון זה של שנאת חנם, עובר האדם בכל רגע
ורגע בזמן שנתעוררת השנאה בלבו, ולפעמים עומד השנאה אצלו חודש או
שנה ויותר, ונתכפלו הלאוין עד אין שיעור, וכשם שמחלה הנמצאת בגוף
האדם אם לא נרששה, יש תקוה לרופא לרפאותה, מה שאין-כן אם נרששה
המחלה בגופו זמן רב, אז קשה מאד מאד לרפאותה, כן הענין הזה בעניני
הנפש, אם נשתרש העון הזה של שנאת חנם בלבו, אז ח"ו אין תרופה לו,
ומאד מאד צריך האדם להשתדל שלא להשריש העון בלבו.
(ב). עוד חמור עון זה משאר עונות, מפני שגורם לו לאדם לכמה עונות
אחרים, דהיינו: מחלוקת, ולשון-הרע, ורכילות, ואונאת דברים, והלבנת
פנים, ולהוצאת שם רע, ולפעמים לרציחה ממש...

ספר החינוך (מצוה
רלח, לא תשנא):

ונוהגת בכל מקום
ובכל זמן בזכרים
ונקבות. ועובר עליה
וקבע שנאה בלבו
לאחד מכל ישראל
הכשרים, עבר על
לאו זה.

יוסף צבי רימון -

כיצד מוכיחים?

ספר החינוך (רל"ט):

משרשי המצוה, לפי שיש בזה שלום וטובה בין אנשים, כי כשיחטא איש לאיש ויוכיחנו במסתרים, יתנצל לפניו ויקבל התנצלותו וישלם עמו, ואם לא יוכיחנו ישטמנו בלבו ויזיק אליו לפי שעה או לזמן מן הזמנים.

ספר חרדים (מצוות עשה, פרק ד')::

בין שחטא בדברים שבינו לבין חבריו בין שחטא בדברים שבינו לבין קונו צריך להוכיחו בינו לבין עצמו בנחת ובלשון רכה.

כאשר אי אפשר להוכיח

חזון איש יורה דעה הלכות שחיטה – ב', כח:

ובהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כתב דאין רשאיין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט והביא כן מתשובת מהר"מ לובלין כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודינינן להו כאנוסין ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבום, וכן לענין שאר הלכות.

האם צריך להוכיח אדם שלא יקבל את התוכחה?

רמב"ם (הלכות דעות פרק ו, ה"ט):

מי שחטא עליו חבריו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר, או שהיתה דעתו משובשת, ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו הרי זו מדת חסידות לא הקפידה תורה אלא על המשטמה.

עשיית תשובה על שנאה

מאירי (חיבור התשובה, חלק משיב נפש, מאמר א', פז):

וכן על דעת קצת מפרשים, אם שנאו שנאת הלב שהוא עובר על מצות לא תשנא... אחר שעזב מחשבתו וכללו באהבתו, אין צריך לפייסו, אבל שיתוודה לה' ממה שעבר בשנאתו אותו.

ויש להעיר שמכאן ראינו להקירה אם שנאה בלב לחברו הוא צדק צדק צדק לחברו או צדק אדם למקום. שאם שנאה גורמת לער לחברו צדקה אופן שהוא אין ספק שזה בכלל צדק אדם לחברו. אבל צדקה אופן שהשנאה בלב לא נתגלה ונשארה דבר שבלב, האם נחשב כצדק אדם לחברו או כצדק אדם למקום. וני"מ אם חלה עליו חובת פיוס צדקה, וכדומה. מלי המכרי"ק יש להוכיח ששנאה הנשארת בלב בלבד נחשב כצדק אדם למקום לצד, ולא כצדק אדם לחברו. שהרי אם הייתה שנאה בלב צדק

הרב
הוטנר,
ספר
הזיכרון,
חידושי
הלכות ז'

שנאה ולשון הרע על שמועה רעה - חפץ חיים (לשון הרע, כלל ז', באר מים חיים ס"ק ח):

דנראה פשוט דסני שומעניה מקרי מי שיוצאות עליו שמועות רעות שעובר עבירות כמה פעמים, פעם יוצא עליו קול שעשה כך ופעם כך [כלומר, עשה כמה דברים רעים שונים] עד שעל ידי זה נתחזק בעיר לחשוד על העבירות הללו ובדאי כל אנשי העיר לא יטעו תמיד, לכן שרי להסכים ולהחליטו לרע ולבזותו אפילו מי שאינו מכירו בעצם, מה שאין כן אם במקרה [כלומר, על אותו מקרה] נשמע על אדם שעשה דבר שלא כהוגן ולא נתחזק עד עתה לזה אפילו שמע זה מהרבה אנשים אסור לסמוך על זה ולשנא אותו וכ"ש לדבר עליו לשון הרע ולבזותו.